

VEILIG EN GEZOND WERKEN

FNV **ONDERZOEKT**

veilig en gezond werken onder druk
door flexibilisering, intensivering
en technologisering

2020/2021

Onderzoeksbureau KLB heeft in opdracht van de FNV de arbeidsomstandigheden onderzocht. Ruim 5600 werkenden hebben meegedaan aan het onderzoek. De belangrijkste resultaten zijn hier op een rij gezet.

RISICO'S VEILIG EN GEZOND WERK

Aan werkenden is gevraagd of zij te maken hebben met een arbeidsrisico en of dat risico een probleem vormt dat moet worden aangepakt.

- Grote groepen werkenden in Nederland hebben met name last van werkdruk, klimaat op het werk (hitte, kou en tocht) en lichamelijke belasting. En zij vinden dat deze arbeidsrisico's onvoldoende worden aangepakt door hun werkgever (respectievelijk 42%, 42% en 36%),
- 1 op de 5 ervaart zware emotionele belasting op het werk als probleem,
- Ongeveer 1 op de 5 werkenden heeft last van ongewenst gedrag op het werk,
- Zo'n 1 op de 5 ervaart lawaai op het werk als een probleem dat moet worden aangepakt,
- Van de mensen die aan een beeldscherm werken, ervaart 1 op de 3 dat als een probleem,
- Ongeveer 1 op de 4 blootgestelde werkenden aan gevaarlijke stoffen en 1 op de 4 blootgestelden aan gevaarlijk werk en/of machineveiligheid ervaren dat als een probleem dat moet worden aangepakt,
- Drie kwart van de respondenten zegt dat één of meerdere arbeidsrisico's op het werk een probleem vormen, omdat werkgevers hen onvoldoende beschermen,
- De mensen die werkdruk als probleem ervaren, zeggen dat ze vooral veel en snel moeten werken (meer dan 70%). Maar ook kan een groot deel van de mensen (60 %) met werkdruk het werktempo (meestal) niet zelf regelen. Het werktempo wordt bepaald door regels en procedures (43%), allerlei targets, doelen en deadlines (41%) en het aantal bestellingen, klantvragen en contacten (35%).

WERKDruk TORENHOOG EN WIJDVERBREID

De uitkomsten van het onderzoek bevestigen de intensiteit van het werk anno 2020 en de gevolgen daarvan. De werkdruk is torenhoog en wijdverbreid. Bijna de helft van de respondenten ervaart werkdruk als probleem. Men moet veel werk doen en men moet dat erg snel doen. Autonomie op het werk, waaronder de mogelijkheid om het werktempo zelf te regelen, is slechts weinigen gegeven. Gevolg: een kwart van de respondenten rapporteert symptomen van burn-out (overspanning en vermoeidheid), de belangrijkste bron van ziektelast, aldus de Arbobalans 2020 én beroepsziekte nummer één, aldus het NCVB, 2020.

VERZUIM, ONGEVALLen & GEZONDHEID

Ongezonde en onveilige arbeidsomstandigheden kunnen leiden tot klachten, ziekte, verzuim en ongevallen. Ook zijn ze van invloed op de mate waarin werkenden kunnen en willen doorwerken tot hun pensioen. Verder heeft werk (denk aan werktijden, hoeveelheid werk, werkstress) invloed op de werk-privébalans.

- 1 op de 3 drie werkenden zegt het afgelopen jaar ziek te zijn geworden door het werk,
- 1 op de 8 zegt het afgelopen jaar een ongeval op het werk te hebben gehad,
- Meer dan een kwart geeft aan door het werk vaak of altijd moeite te hebben werk en privé in balans te houden,
- Bijna de helft van alle werkenden denkt met deze werkomstandigheden het pensioen niet in de huidige functie te zullen halen.

CORONA

Tijdens de uitvoering van het onderzoek overspoelde de tweede coronagolf Nederland. Logischerwijs brengt de enquête daardoor ook de gevolgen van COVID-19 als arbeidsrisico in beeld en de doorwerking daarvan in andere arbeidsrisico's. En die blijken ingrijpend te zijn. Zo staat corona bovenaan de lijst van spontaan door respondenten genoemde risicofactoren op het werk.

- 1 op de 3 respondenten noemt corona spontaan als dé arbo kwestie waar men het meest last van heeft,
- Bijna een derde van alle respondenten voelt zich vaak of altijd onveilig op het werk vanwege corona,
- 4 op de 5 zeggen dat er in hun bedrijf een coronaprotocol is; in vier-vijfde van die bedrijven wordt ook volgens dat protocol gewerkt,
- Van de werknemers bij bedrijven zonder coronaprotocol, zegt meer dan de helft dat de werkgever onvoldoende beschermende maatregelen treft.

GEBREK AAN AUTONOMIE

Als iemand niet zelf zijn of haar werktempo kan regelen, tast dat de autonomie in het werk aan. Autonomie is een belangrijke factor bij het reguleren van werkdruk en een belangrijke bron van werkplezier. In het onderzoek is daarom ook gevraagd of men het werk kan doen zoals men het zou willen doen. Ongeveer een kwart kan dat deels wel en deels niet. En zo'n tien procent zegt het werk nauwelijks of niet te kunnen doen zoals men dat zou willen. Veel genoemde redenen voor dat laatste zijn: bureaucratie, een leidinggevende die in de weg zit, collega's die niet meewerken, werkdruk, bezuinigingen en een slechte organisatie van het werk. Hier is typisch sprake van wat de WRR 'gebrek aan grip op het werk' noemt en waarover ze schrijft dat 'bedrijven en instellingen niet het beste in mensen naar boven halen.' Om die reden pleit ze voor een verbetering van de kwaliteit van de arbeidsinhoud.

Veel en hard moeten werken in combinatie met weinig autonomie, kan mensen ziek en overspannen maken en tot burn-outklachten leiden. Dergelijke klachten beginnen vaak met uitputting aan het eind van de werkdag en vermoeidheid nog voor de volgende werkdag is begonnen. Iedereen is gevraagd of ze daar wel eens last van hebben. Een aanzienlijk deel antwoordt bevestigend: tussen 25 en 40% zegt dat dit altijd of vaak het geval is.

ARBEIDSRISICO'S: VERSCHILLEN TUSSEN SECTOREN

Ontwikkelingen die we zien op de arbeidsmarkt, zoals technologisering, flexibilisering en intensivering ontwikkelen zich niet in alle sectoren even sterk en ook niet overal op dezelfde manier. Daardoor ondervinden werkenden in verschillende sectoren er ook uiteenlopende invloeden van op hun arbeidsomstandigheden en op hun gezondheid:

- Werkenden in de gezondheids- en welzijnszorg krijgen in vergelijking met andere sectoren te maken met de meest uiteenlopende risico's:
 - bovengemiddeld psychosociale belasting in de vorm van werkdruk, emotioneel zwaar werk en ongewenst gedrag op het werk,
 - bovengemiddeld lichamelijke belasting, met name werken in een ongemakkelijke houding,
 - bovengemiddeld risicovolle fysische werkomgeving: slecht klimaat op het werk (warmte, kou, tocht); en verhoogd risico op besmetting.
- In het onderwijs ervaart men vaker werkdruk en een slecht werkklimaat (warmte, kou, tocht),
- Werkenden in de industrie en de bouw ervaren vaker problemen met lichamelijke belasting, schadelijk geluid, gevaarlijk werk / machineveiligheid en gevaarlijke stoffen,
- Werkenden in het openbaar bestuur, de zakelijke dienstverlening en de informatie en communicatie ervaren bovengemiddeld vaak problemen met beeldschermwerk,
- Mensen die in een kantoorruimte werken, ervaren vaker geluidshinder en burn-out verschijnselen,
- Klachten over een slecht werkklimaat (warmte, kou, tocht) spelen in alle sectoren.

VERSCHILLEN TUSSEN VROUWEN EN MANNEN

In het onderzoek wordt nader ingegaan op verschillen tussen mannen en vrouwen, omdat we weten dat er verschillen zijn. Alles in de cijfers wijst er op dat het niet aan de vrouwen of mannen ligt hoe vaak ze uitvallen, maar aan de omstandigheden waaronder ze hun werk moeten doen. Dat pleit er dus voor om al het werk veilig en gezond te maken, voor vrouwen én voor mannen.

- Vergeleken met mannen, ervaren de vrouwen meer werkdruk (45% tegen 39%); emotioneel zwaar werk (28% tegen 22%) en beeldschermwerk (23% tegen 19%),
- Vrouwen zeggen iets vaker dan mannen ziek van het werk te zijn geworden (36% tegen 30%),
- Mannen zeggen iets vaker een ongeval te hebben gehad (14% tegen 12%),
- Vrouwen zeggen - gegeven hun huidige werkomstandigheden - minder te kunnen (43%) en te willen doorwerken tot hun pensioen (38%) dan mannen (respectievelijk 53% en 44%).

VERSCHILLEN TUSSEN JONG EN OUD

In algemene zin is bekend dat jongeren vaak in specifieke sectoren werkzaam zijn en vaak ook in een ander (tijdelijk) dienstverband. Dat is de reden om de positie van jongeren uit te lichten.

- 15-24-jarigen hebben relatief het meest last van lichamelijke belasting,
- Bij 25-39-jarigen staat werkdruk met stip op 1,
- Jongeren geven minder vaak aan dat ze beschermende hulpmiddelen krijgen (46%, tegen gemiddeld over alle leeftijden 52%),
- Jongeren geven minder vaak aan dat ze naar een arbodienst of bedrijfsarts kunnen stappen (42%; gemiddeld 64%),
- 18% van jongeren onder de 24 jaar zegt de afgelopen 12 maanden een ongeval op het werk te hebben gehad (tegenover 13% van de mensen van 25 jaar en ouder).

VERSCHILLEN TUSSEN FLEXKRACHTEN EN VASTE KRACHTEN

Binnen de groep flexwerkers springen de uitzendkrachten er uit:

- Zij zeggen vaker (en ook vaker dan de niet-flexwerkers) dat ze op het gebied van gevaarlijk werk en machineveiligheid risico's lopen die aangepakt moeten worden,
- Ook zeggen ze aanmerkelijk vaker dan de andere flexwerkers dat ze last hebben van lichamenlijk en emotioneel zwaar werk, lawaai op het werk en gevaarlijke stoffen.

Uit de SER-verkenning 'Diversiteit arbeidsrelaties en arbeidsomstandigheden'⁰¹ komt naar voren dat flexwerkers in sommige opzichten juist meer risicovol werk doen. In dit FNV-onderzoek lijkt dat ook het geval te zijn voor de uitzendkrachten. Dat de overige flexwerkers hier toch zeggen dat ze van alle arbeidsrisico's minder last hebben, is mogelijk (deels) te verklaren doordat:

- de overige flexwerkers uit deze steekproef gemiddeld ander werk doen (meer horeca en zakelijke dienstverlening) dan niet flexwerkers,
- ze korter en/of minder aaneensluitend aan arbeidsrisico's blootstaan,
- het een jonge(re) groep is, die minder risico's ziet en/of deze als minder belastend ervaart,
- nadrukkelijk onderdeel van de vraag is of sprake is van een probleem waar iets aan gedaan moet worden: uit eerdergenoemd onderzoek is bekend dat er verschil kan bestaan tussen flexwerkers en vaste krachten waar het gaat om behoeften aan maatregelen.

⁰¹ Sociaaleconomische Raad (SER) (2019): *Diversiteit arbeidsrelaties en arbeidsomstandigheden*. Den Haag, verkenning 19/17.

TECHNISCHE INNOVATIE, INTERNETVERKOOP EN -DIENSTVERLENING EN ARBEIDSSOMSTANDIGHEDEN

Om na te gaan welke invloed technologische innovatie op arbeidsomstandigheden heeft, is in het onderzoek gevraagd of mensen met nieuwe technieken werken en hoe dat hun werk beïnvloedt. Daarbij is specifiek gevraagd naar de invloed van deze nieuwe technieken op arbeidsrisico's, mede gevoed door de vragen uit de FNV Arbotechcheck⁰². Daarnaast is aan elke respondent gevraagd of zijn of haar werk vooral bestaat uit het leveren van producten of diensten aan klanten die via internet bestellen. Met die laatste vraag is geprobeerd zicht te krijgen op de arbeidsomstandigheden van platformwerkers. De meest genoemde effecten van 'nieuwe technieken' op het werk, zijn:

- Ik moet meer herhalende bewegingen maken: 23%,
- Ik heb minder contact met mijn leidinggevenden en collega's: 23%,
- Ik moet sneller werken: 23%,
- Mijn prestaties worden bijgehouden met nieuwe technieken en dit zorgt voor een hogere werkdruk en werkbelasting: 22%,
- Ik heb minder contact met klanten/cliënten/patiënten: 19%,
- Mijn werk is saaier geworden: 17%.

Vergelijking van de effecten van nieuwe technieken op het werk tussen mensen die wel en die niet betrokken zijn bij internetverkoop en -dienstverlening, laat zien dat degenen die bij internetverkoop en -dienstverlening betrokken zijn een hogere werkdruk hebben (zij moeten vaker sneller werken). En de autonomie is lager: er is meer prestatiecontrole en men voelt zich meer 'zelf een robot'.

ARBOMAATREGELEN EN ARBEIDSGERELATEERDE ZORG

Uit de antwoorden op vragen over getroffen arbomaatregelen en arbeidsgerelateerde zorg blijkt dat werkgevers nogal eens verzuimen om wettelijk verplichte maatregelen te treffen.

- Zo zegt minder dan 40% van de werkenden voorlichting over de risico's van het werk te krijgen,
- Zo'n 35% krijgt geen Periodiek Arbeidsgezondheidskundig Onderzoek waar dat wel zou moeten,
- Van de bevraagde OR-leden in het onderzoek zegt slechts de helft dat het bedrijf waar ze werken, beschikt over een RI&E met een Plan van Aanpak voor alle prioritaire risico's,
- In 15% van de bedrijven is de OR/PVT niet gevraagd om de verplichte instemming met het contract met arbodienst en/of bedrijfsarts en in 20% van de bedrijven niet om instemming met de persoon van de preventiemedewerker.

WAT WILLEN WERKENDEN?

Werkenden vinden dat er met voorrang meer aandacht moet komen:

- voor de aanpak van werkdruk (over alle sectoren heen) (en van emotioneel zwaar werk in de zorg),
- voor de aanpak van warmte, kou en tocht op het werk (over alle sectoren heen),
- voor de aanpak van lichamelijke belasting en beeldschermwerk (in meerdere sectoren).

Daarbij vinden werkenden het hoog tijd dat werkgevers - en vooral de rotte appels in de mand - ertoe worden aangezet dat ze (eindelijk) gaan doen wat ze al verplicht zijn volgens wet en cao: hun verantwoordelijkheid nemen in het zorgen voor veilig en gezond werk.

⁰² <https://www.fnv.nl/werk-inkomen/veilig-gezond-werken/robotisering-en-automatisering>

COLOFON

Auteurs rapport: **Kees Le Blansch** (m.m.v. Ko den Boeft, Bureau KLB)

Samenstelling hoofdpunten: **Renske Jurriëns**

Datum: April 2021

Lay-out: studiofiv

Redactie: Renske Jurriëns

Order: 201091

